Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

De Erfgoedwet 2016

Informatie over de nieuwe Erfgoedwet gebundeld

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

De Erfgoedwet harmoniseert bestaande wet- en regelgeving, schrapt overbodige regels en legt de verantwoordelijkheid voor de bescherming van cultureel erfgoed zoveel mogelijk bij het erfgoedveld zelf: musea, collectiebeheerders, archeologen, eigenaren en overheden.

De Erfgoedwet in het kort

Nederland is rijk aan cultureel erfgoed. En het mooie is: het is overal in onze samenleving aanwezig. Niet alleen in musea, historische binnensteden of op het platteland, maar ook in de bodem of onder water. En als immaterieel erfgoed in onze tradities, rituelen en verhalen. Cultureel erfgoed is eigenlijk de bron voor het verhaal over de geschiedenis van Nederland. Het maakt het verleden zichtbaar, zodat we beter het heden begrijpen en dat helpt ons weer om gericht over de toekomst na te denken.

Maar cultureel erfgoed is niet alleen een kennisbron. Het is ook een bron van inspiratie voor vernieuwing in vormgeving en ruimtelijke ontwikkeling. Daarnaast heeft het een belangrijke economische waarde en is in die zin een betekenisvolle inkomstenbron.

Allemaal redenen om ervoor te zorgen dat het cultureel erfgoed ook voor toekomstige generaties behouden blijft. Voorwaarde is wel dat de regels voor de omgang met ons erfgoed eenduidig zijn, en dat helder is wie waarvoor verantwoordelijk is en hoe het toezicht daarop geregeld is.

In de huidige situatie ontbreekt het overzicht, omdat de regels zijn vastgelegd in verschillende regelingen en wetten, ieder met hun eigen definities, procedures en beschermingsmaatregelen. Bovendien zijn sommige wettelijke bepalingen toe aan aanpassing.

De sectorale versnippering van de erfgoedwetgeving en de behoefte aan duidelijkheid zijn de aanleiding om één integrale Erfgoedwet op te stellen voor het beheer en behoud van ons cultureel erfgoed.

De Erfgoedwet harmoniseert bestaande wet- en regelgeving, schrapt overbodige regels en legt de verantwoordelijkheid voor de bescherming van het cultureel erfgoed zoveel mogelijk bij het erfgoedveld zelf: musea, collectiebeheerders, archeologen, eigenaren en overheden. Daarmee spreekt de Minister van OCW het vertrouwen uit dat de sector voldoende kennis, deskundigheid en betrokkenheid heeft om de zorg voor ons cultureel erfgoed in de praktijk waar te maken.

Colofon
Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Smallepad 5 | 3811 MG Amersfoort
Postbus 1600 | 3800 BP Amersfoort
033 – 421 7 421
info@cultureelerfgoed.nl
www.cultureelerfgoed.nl

Met kennis en advies geeft de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed de toekomst een verleden.

Bepaalde onderdelen van de wettelijke bescherming van het cultureel erfgoed verhuizen naar de nieuwe Omgevingswet. De vuistregel hierbij is: duiding van erfgoed in de Erfgoedwet, omgang met erfgoed in de fysieke leefomgeving in de Omgevingswet.

Wanneer gaat de nieuwe situatie in?

Na aanvaarding door de Eerste Kamer is de inwerkingtreding van de Erfgoedwet voorzien op 1 januari 2016.

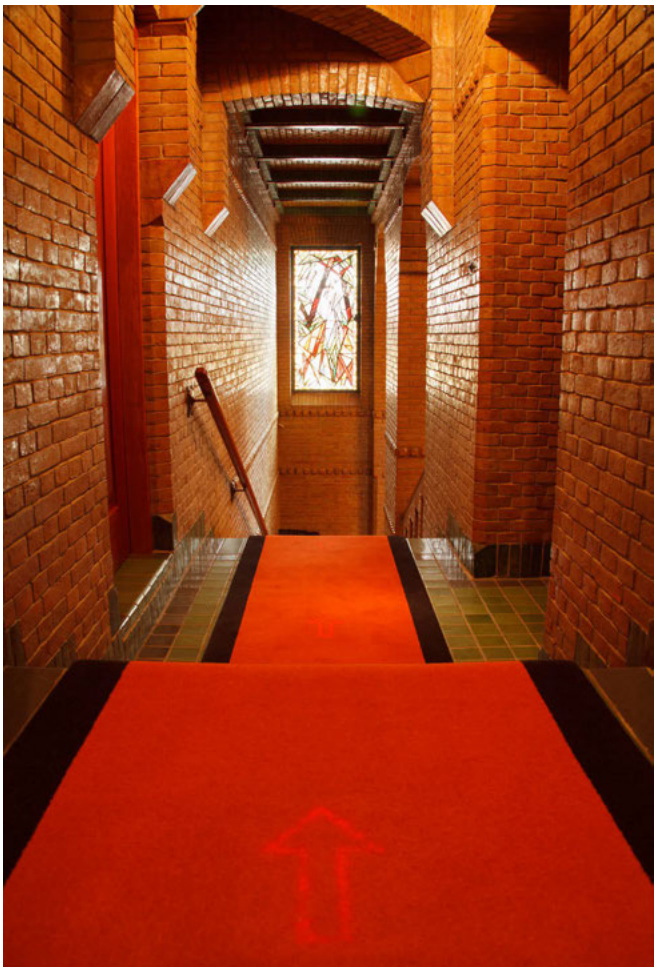

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Alle waardevolle cultuurgoederen in overheidsbezit verdienen bescherming. Daarom is als extra waarborg voor een zorgvuldige omgang met cultureel erfgoed in de Erfgoedwet een adviesplicht bij voorgenomen afstoting opgenomen.

De zorgvuldige afstoting van cultuurgoederen in bezit van overheden in de Erfgoedwet

Voor wie is dit van belang?

- Rijksoverheid, provincies, gemeenten
- Publiekrechtelijke rechtspersonen zoals waterschappen en universiteiten
- Professionele musea en beheerders
- Fondsen en mecenassen
- Belangenorganisaties

Wat verandert er in de afstoting van cultuurgoederen en collecties in bezit van overheden door de Erfgoedwet?

Het Rijk, provincies, gemeenten en andere publiekrechtelijke rechtspersonen zijn eigenaar van omvangrijke en waardevolle collecties, vooral beheerd door musea. De collecties zijn daarmee van ons allemaal. Ze zijn in beheer bij publiek gefinancierde instellingen, voor een deel verworven met publieke middelen en in de meeste gevallen voor iedereen toegankelijk.

Willen de overheid en andere publiekrechtelijke rechtspersonen een betrouwbare eigenaar zijn, dan is een zorgvuldige omgang met deze cultuurgoederen essentieel. Bijvoorbeeld door te voorkomen dat belangrijke cultuurgoederen uit het publieke domein verdwijnen. Al deze waardevolle cultuurgoederen in verdienen bescherming. Daarom is als extra waarborg voor een zorgvuldige omgang met cultureel erfgoed in de Erfgoedwet een adviesplicht bij voorgenomen afstoting opgenomen.

Adviesplicht

In de Erfgoedwet zijn het Rijk, provincie, gemeente, waterschappen, universiteiten en andere publiekrechtelijke rechtspersonen verplicht een advies van een commissie van deskundigen in te winnen als zij cultuurgoederen willen afstoten waarvan zij

Colofon
Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Smallepad 5 | 3811 MG Amersfoort
Postbus 1600 | 3800 BP Amersfoort
033 – 421 7 421
info@cultureelerfgoed.nl
www.cultureelerfgoed.nl

Met kennis en advies geeft de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed de toekomst een verleden.

eigenaar zijn. Het moet dan gaan om cultuurgoederen die mogelijk van bijzondere cultuurhistorische, wetenschappelijke of uitzonderlijke schoonheid zijn, en onvervangbaar en onmisbaar voor het Nederlands cultuurbezit. Dezelfde criteria die gelden voor de aanwijzing van beschermde cultuurgoederen.

Voor het Rijk, de provincies en de gemeenten geldt daarnaast ongeacht of zij advies vragen, dat zij het voornemen tot een afstoting publiek bekend maken. Als een overheid geen advies vraagt aan een deskundigencommissie, heeft een ieder zes weken de gelegenheid om op dit voornemen te reageren. Daarna zou de overheid alsnog advies over de afstoting kunnen vragen.

Het advies is een waarborg voor zorgvuldige besluitvorming bij afstoting en alleen verplicht bij een voorgenomen afstoting, zoals verkoop, aan een partij buiten de Nederlandse overheid. Dat kan zowel een binnen- als buitenlandse partij zijn.

De in te stellen adviescommissie moet onafhankelijk zijn. Een voorbeeld voor zo'n commissie is de zogenoemde beschermingswaardigheidscommissie binnen de Leidraad Afstoting Museale Objecten (LAMO) van de Museumvereniging.

De adviesplicht geeft huidige en potentiële schenkers extra zekerheid dat overheden een zorgvuldige afweging maken bij een voorgenomen afstoting. Dat is ook belangrijk voor de musea die overheidscollecties beheren; schenkingen, erfenissen en legaten vormen immers een belangrijke bron voor de uitbreiding van deze collecties. Het advies geeft een oordeel over de waarde van het cultuurgoed. Het is daarna aan de overheid om een afweging te maken of tot vervreemding wordt overgegaan. In het uiterste geval kan de Kroon het afstotingsbesluit vernietigen.

Wanneer gaat de nieuwe situatie in?

Na aanvaarding door de Eerste Kamer treedt de Erfgoedwet naar verwachting op 1 januari 2016 in werking.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

De rijkscollectie kent veel verschillende professionele en niet-professionele beheerders. De Erfgoedwet regelt de zorg voor de hele rijkscollectie op uniforme wijze. Het bevat één set van normen waaraan alle organisaties zich bij het beheer van cultuurgoederen van de Staat dienen te houden.

Het beheer van de rijkscollectie in de Erfgoedwet

Voor wie is dit van belang?

- Professionele beheerders, zoals musea met een wettelijke taak
- Departementen die onderdelen van de Rijkscollectie beheren
- Colleges van Staat: o.a. Eerste en Tweede Kamer, Raad van State, Algemene Rekenkamer, Nationale Ombudsman
- Uitvoerende diensten zoals Nederlandse ambassades, consulaten en overige vertegenwoordigingen
- Rechtbanken

Wat verandert er in het beheer van de Rijkscollectie door de Erfgoedwet?

De Nederlandse Staat is verantwoordelijk voor een omvangrijke collectie erfgoed die wordt aangeduid als de rijkscollectie. De rijkscollectie kent veel verschillende beheerders. Het grootste deel van de collectie bevindt zich in de rijksmusea. Een ander deel wordt beheerd door Rijksinstellingen zoals ministeries, colleges van staat, uitvoerende diensten en Nederlandse ambassades, consulaten en overige vertegenwoordigingen. De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed beheert namens de Minister van OCW de kunstcollectie van de Staat der Nederlanden, voor zover deze niet is ondergebracht bij verzelfstandigde rijksmusea.

De Erfgoedwet regelt de zorg voor de hele rijkscollectie op uniforme wijze. Het bevat één set van normen waaraan alle organisaties zich bij het beheer van museale cultuurgoederen van de Staat dienen te houden. Daarnaast kan de Minister van OCW bepaalde musea belasten met het beheer van collecties. Zij worden voor de kosten van het beheer en behoud zoals huisvesting, klimaatbeheer, beveiliging, restauratie en registratie voortaan structureel gefinancierd. Daarmee zijn deze musea voor beheerkosten niet meer afhankelijk van de vierjaarlijkse subsidiecyclus van de culturele basisinfrastructuur.

Verantwoordelijkheden

Iedere Minister, College van Staat of andere beheerder van de rijkscollectie is zelf direct verantwoordelijk voor de rijkscollectie die onder hem valt. De Minister van OCW heeft een coördinerende

Colofon
Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Smallepad 5 | 3811 MG Amersfoort
Postbus 1600 | 3800 BP Amersfoort
033 – 421 7 421
info@cultureelerfgoed.nl
www.cultureelerfgoed.nl

Met kennis en advies geeft de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed de toekomst een verleden.

rol. In de Erfgoedwet blijft deze verdeling van verantwoordelijkheden bestaan. Dat betekent ook dat een minister of College van Staat niet het beheer van de rijkscollectie kan beëindigen zonder overleg met de Minister van OCW. Ook moet een minister met de Minister van OCW in overleg treden als hij besluit om een instelling die rijkscollectie beheert niet meer te subsidiëren. Het behoud van de rijkscollectie kan dan namelijk in gevaar komen.

Verplichtingen

In de Erfgoedwet zijn een aantal belangrijke uitgangspunten voor het beheer geregeld. Daarnaast kunnen nog nadere verplichtingen worden gesteld over de veiligheid van de collectie, restauratie, de registratie, en de administratieve organisatie van het beheer. De uitwerking daarvan volgt in een ministeriële regeling.

Depot van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed in Rijswijk

Financiering beheer

In de Erfgoedwet kan de minister van OCW een museum belasten met de taak om zorg te dragen voor het beheer van een collectie. Daaronder vallen onder meer huisvesting en klimaatbeheer, beveiliging, restauratie en registratie.

Continuïteit in de uitvoering van de wettelijke beheertaak is niet mogelijk zonder continuïteit in de financiering van het beheer. Om die reden zullen de beheerkosten van de instellingen op grond van de Erfgoedwet structureel gesubsidieerd worden. Ze vormen daarmee niet langer een integraal onderdeel van de vierjarige BIS-subsidiecyclus.

Nu beheerkosten geen onderdeel meer zijn van de vierjarige subsidiecyclus, kunnen instellingen zich bij de aanvraag volledig richten op hun publiekstaken zonder de zorg of er voldoende middelen voor beheer beschikbaar komen.

De wettelijke taak blijft niet beperkt tot musea die een rijkscollectie beheren. Ook musea die andere collecties beheren dan de rijkscollectie kunnen ermee belast worden, bijvoorbeeld musea met collecties waarvoor de staat in het verleden verantwoordelijkheid heeft genomen door het beheer te subsidiëren. De beheersovereenkomsten vervallen per 1 januari 2017.

Het besluit om een instelling met de wettelijke taak te belasten is afhankelijk van een aantal factoren: het belang van de collectie, de aanwezige deskundigheid, kennis en ervaring, de geschiktheid van de gebouwen, de toegankelijkheid voor het publiek en een doelmatige besteding van middelen. Het besluit is voor onbepaalde tijd.

Wettelijke beheernorm

Voor de beheerders gelden nu nog verschillende regels. Dat verandert. Met de Erfgoedwet wordt de zorg voor de Rijkscollectie wettelijk verankerd en de beheernormen voor de verschillende beheerders van de rijkscollectie gelijk geregeld. Op die manier wil de Minister van OCW de continuïteit in het beheer zeker stellen en daarmee toekomstig behoud van de collecties verzekeren.

Voor alle beheerders van de rijkscollectie geldt dezelfde resultaatverplichting, namelijk dat het beheer er voor zorgt dat de rijkscollectie in goede staat is. De wettelijke beheernormen zijn globaal geformuleerd omdat de praktische eisen aan het dagelijks beheer per categorie van beherende instellingen of cultuurgoederen kunnen verschillen.

Amalia van Solmsgalerij in de Eerste Kamer

Professionele beheerders, zoals museale instellingen, en niet-professionele beheerders, zoals Nederlandse ambassades moeten zich aan dezelfde set van beheernormen houden. De voorgestelde beheersystematiek kan ook ter inspiratie dienen voor het beheer van gemeentelijke of provinciale collecties.

Toezicht

Alle beheerders van de rijkscollectie of een collectie waarvoor het Rijk verantwoordelijkheid heeft genomen, vallen vanaf 2016 rechtstreeks onder het toezicht van de Erfgoedinspectie. Het

toezicht op musea die rijkscollectie beheren wordt dus niet meer geregeld via een verantwoordelijke Minister of op basis van de beheersovereenkomsten en de subsidiebeschikkingen, maar op basis van de wet.

De rol van de Minister van OCW

Als beheerders hun taak niet naar behoren uitvoeren, kan de Minister van OCW hen maatregelen opleggen ter verbetering. Als het behoud van een object uit de rijkscollectie in het geding is, heeft de Minister van OCW de mogelijkheid om direct in te grijpen en tijdelijk het beheer over te nemen. Tot nu toe gold deze laatste bevoegdheid alleen ten opzichte van andere ministers en Colleges van Staat die de rijkscollectie beheren. In de Erfgoedwet is dat uitgebreid tot elke beheerder van de rijkscollectie.

Wanneer gaat de nieuwe situatie in?

Na aanvaarding door de Eerste Kamer treedt de Erfgoedwet naar verwachting op 1 januari 2016 in werking.

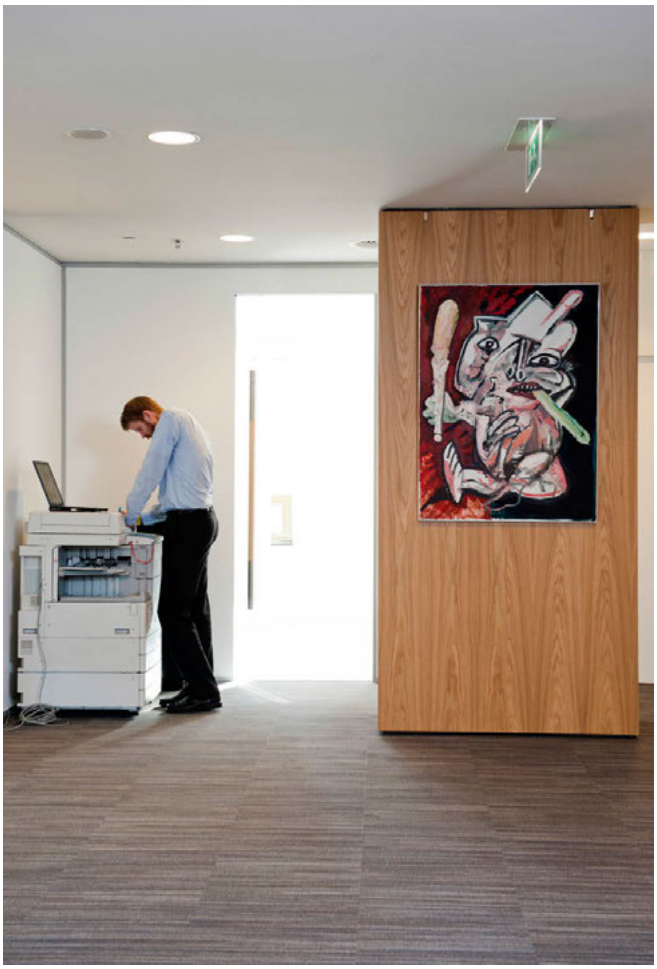

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Internationale verplichtingen die Nederland op het gebied van cultureel erfgoed is aangegaan zijn in de Erfgoedwet meegenomen. Daarnaast zijn de mogelijkheden om cultuurgoederen voor Nederland te behouden uitgebreid.

De uitvoer, teruggave en het behoud van cultuurgoederen in de Erfgoedwet

Voor wie is dit van belang?

- Musea en andere erfgoedinstellingen
- Particuliere en publieke fondsen
- Kunsthandel en veilinghuizen
- Douane en andere handhavende instellingen
- Particuliere eigenaren en verzamelaars van cultuurgoederen

Wat verandert er voor de uitvoer, teruggave en behoud van beschermde cultuurgoederen door de Erfgoedwet?

Nederland heeft zich aangesloten bij internationale verdragen die ons cultureel erfgoed beschermen. Ons land gaat daarmee de illegale handel in beschermde cultuurgoederen tegen en bevordert de teruggave ervan. De Erfgoedwet voorkomt dat beschermde cultuurgoederen onrechtmatig uit Nederland naar het buitenland verdwijnen. De Wet tot behoud van cultuurbezit wordt in de Erfgoedwet geïntegreerd.

Eigenaren van beschermde cultuurgoederen moeten handelingen zoals verkoop blijven melden en hebben toestemming van de Erfgoedinspectie of van de Minister van OCW nodig als ze een object of (deel)collectie willen verkopen, veilen of bezwaren.

De Erfgoedwet verandert inhoudelijk niets aan de huidige beschermingsregels voor uitvoer en teruggave. Wel is nieuw dat particulier initiatief beter in de gelegenheid wordt gesteld om actief bij te dragen aan het behoud van belangrijk cultuurbezit voor Nederland.

Uitvoer van niet beschermd cultureel erfgoed

Er bestaan uitvoerbeperkingen voor verschillende categorieën cultuurgoederen. Deze beperkingen gelden op basis van Europese regelgeving en zijn bedoeld om illegale handel tegen te gaan.

Colofon
Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Smallepad 5 | 3811 MG Amersfoort
Postbus 1600 | 3800 BP Amersfoort
033 – 421 7 421
info@cultureelerfgoed.nl
www.cultureelerfgoed.nl

Met kennis en advies geeft de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed de toekomst een verleden.

Deze cultuurgoederen mogen alleen Nederland verlaten met schriftelijke toestemming van de eigenaar en in sommige gevallen is ook een uitvoervergunning vereist.

Uitvoer naar landen buiten de Europese Unie

Daarnaast zijn er cultuurgoederen die alleen met een vergunning van de Minister van OCW (i.c. de Erfgoedinspectie) naar landen buiten de Europese Unie mogen. Dit betreft een aantal categorieën cultuurgoederen boven een bepaalde waarde en ouderdom die staan vermeld in de bijlage van een Europese verordering (EU) 116/2009.

Behoud van cultuurgoederen voor Nederland

De Minister van OCW kan in het uiterste geval zelf het cultuurgoed aankopen dat aan het buitenland verkocht dreigt te worden. Hiervoor is een fonds beschikbaar. Het fonds voor aankoop is echter beperkt van omvang. Wat er verandert is dat de Erfgoedwet meer mogelijkheden biedt voor particulier initiatief bij het behoud van belangrijk cultuurbezit voor Nederland. Geïnteresseerde musea of particuliere kopers in Nederland kunnen in contact komen met de eigenaar die het cultuurgoed naar het buitenland wil verkopen. Zij kunnen onderhandelen over een verkoop aan bijvoorbeeld het museum, voordat de Minister van OCW een aanbod tot aankoop doet.

Deze procedure ziet er als volgt uit: bij een dreigende verkoop van beschermde cultuurgoederen naar het buitenland publiceert de Minister van OCW zijn bedenkingen tegen het voornemen in de Staatscourant. Na de publicatie kunnen mogelijke kopers zich gedurende een periode van zes weken melden bij de Minister van OCW. Die geeft de getoonde interesse meteen door aan de eigenaar, maar treedt nadrukkelijk niet op als bemiddelaar. De eigenaar bepaalt vervolgens zelf of hij ingaat op het aanbod van mogelijke kopers die zich hebben gemeld.

Particulieren, musea en fondsen tonen vaak hun maatschappelijke betrokkenheid door in geval van dreigende uitvoer werken aan te kopen of een financiële bijdrage te leveren voor aankoop door de Staat. Dankzij de voorgestelde procedure krijgen ze voldoende tijd om zich te melden en om eventueel met de eigenaar in contact te treden. De Staat houdt niettemin de bevoegdheid om een beschermd cultuurgoed zelf aan te kopen om het te behouden voor het Nederlands cultuurbezit.

Vangnet voor eigenaren

De Erfgoedwet bevat ook een vangnet voor eigenaren van cultuurgoederen die niet langer in staat zijn om zelf voor de cultuurgoederen te zorgen, bijvoorbeeld bij sluiting van een museum. Dit kunnen cultuurgoederen zijn die zich in Nederland bevinden of in het buitenland die tot het Nederlands cultureel erfgoed kunnen worden gerekend.

De minister van OCW heeft in dat geval de verplichting die cultuurgoederen toe te voegen aan de Rijkscollectie. Voorwaarde is wel dat het cultuurgoederen zijn met een bijzondere cultuurhistorische of wetenschappelijke betekenis of uitzonderlijke schoonheid, die als onvervangbaar en onmisbaar worden beschouwd voor het Nederlands cultuurbezit. Ook moet de eigenaar de cultuurgoederen kosteloos, zonder voorwaarden en onbezwaard overdragen. De minister heeft de mogelijkheid om dit te weigeren als onevenredige financiële verplichtingen aan het beheer en behoud verbonden zijn.

Teruggave van cultuurgoederen

Twee wetten worden in de Erfgoedwet geïntegreerd die de internationale teruggave van beschermde cultuurgoederen regelen.

Het gaat om de Wet tot teruggave cultuurgoederen afkomstig uit bezet gebied én de Uitvoeringswet UNESCO-verdrag 1970 inzake de onrechtmatige invoer, uitvoer en eigendomsoverdracht van cultuurgoederen. Doel en werking van de bestaande wetten blijft ongewijzigd. Het blijft verboden om cultuurgoederen uit bezet gebied in te voeren en onder zich te houden, en om onrechtmatig uitgevoerde of gestolen cultuurgoederen in te voeren die door lidstaten bij het UNESCO-verdrag 1970 zijn beschermd. De Erfgoedwet verduidelijkt wat in het kader van de bestaande verdragen voor Nederland als beschermd cultuurgoed geldt.

Ook de taken en bevoegdheden van de Minister van OCW en andere actoren, zoals de Erfgoedinspectie, blijven onveranderd. Dat geldt eveneens voor de procedures tot teruggave uit de beide wetten. Ze zijn niet geharmoniseerd omdat de verdragen waarop de wetten zijn gebaseerd op dit punt uiteenlopen en de procedures om goede redenen van elkaar verschillen.

Wanneer gaat de nieuwe situatie in?

Na aanvaarding door de Eerste Kamer treedt de Erfgoedwet naar verwachting op 1 januari 2016 in werking.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

De Erfgoedwet vormt samen met de Omgevingswet, die naar verwachting in 2018 in werking treedt, straks het fundament voor de bescherming van rijksmonumenten.

De bescherming van rijksmonumenten in de Erfgoedwet

Voor wie is dit van belang?

- Monumenteneigenaren en professionele beheerders
- Belangengroepen
- Gemeenten en provincies

Wat zijn de veranderingen voor de monumentensector door de Erfgoedwet?

De zorg voor monumenten is een breed gedragen maatschappelijke vanzelfsprekendheid. Cultureel erfgoed heeft sinds de Modernisering van de Monumentenzorg ook nadrukkelijk een plek binnen de ruimtelijke ordening verworven. Dat komt onder meer tot uitdrukking in de verplichte cultuurhistorische toets bij het opstellen van bestemmingsplannen, en in de gebiedsgerichte benadering bij de bescherming van monumenten. Samen met de Omgevingswet, die naar verwachting in 2018 in werking treedt, vormt de Erfgoedwet straks het fundament voor de bescherming van rijksmonumenten.

Deel beschermingsregime naar Omgevingswet

Veel blijft hetzelfde in de Erfgoedwet als het gaat om de bescherming van rijksmonumenten. Maar er zijn ook veranderingen. De belangrijkste is dat het beschermingsregime voor archeologische rijksmonumenten net als dat voor gebouwde rijksmonumenten straks wordt opgenomen in de Omgevingswet.

De voorgenomen Omgevingswet, die de omgang met de fysieke leefomgeving regelt, sluit immers naadloos aan bij het streven van de moderne monumentenzorg om de borging van het cultureel erfgoed te integreren in de regelgeving voor de fysieke leefomgeving. Waar het gaat om bescherming van cultureel erfgoed is de gemeente in de meeste gevallen het bevoegd gezag voor de Omgevingswet.

Beperkte aanwijzing

Ook in de toekomst vindt slechts op beperkte schaal aanwijzing van rijksmonumenten plaats. De nadruk ligt de komende jaren vooral op structurele verbetering van het monumentenbestand en niet op vergroten van de omvang ervan.

Colofon
Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Smallepad 5 | 3811 MG Amersfoort
Postbus 1600 | 3800 BP Amersfoort
033 – 421 7 421
info@cultureelerfgoed.nl
www.cultureelerfgoed.nl

Met kennis en advies geeft de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed de toekomst een verleden.

Aanwijzingscriteria

De criteria voor aanwijzing van monumenten blijven ongewijzigd. De criteria hebben zich in de praktijk bewezen. Ze zijn onderscheidend genoeg gebleken als basis voor een adequaat aanwijzingsbeleid. Terwijl de criteria ook voldoende algemeen zijn om vernieuwingen als gevolg van veranderende opvattingen over de waardering van ons cultureel erfgoed in dat aanwijzingsbeleid mogelijk te maken.

Rol van Raad voor Cultuur bij aanwijzing verandert

Op dit moment kondigt de Minister van OCW aan welke monumenten rijksbescherming verdienen en waarom. De RCE vertaalt dit naar een aanwijzingsprogramma en betrekt daarbij in een vroegtijdig stadium het cultuurhistorische veld, de wetenschap, gemeenten, provincies en eigenaren. In de nieuwe situatie adviseert de Raad voor Cultuur over het gehele aanwijzingsprogramma, waarna de formele aanwijzingsprocedure volgt. Het advies op individuele objecten door de Raad van Cultuur vervalt. Bij de andere partijen is namelijk voldoende kennis aanwezig, en de meerwaarde van advisering door de Raad voor Cultuur ligt niet zozeer op het niveau van individuele gevallen als wel op strategisch niveau.

Vervanging bijzondere aanwijzingsprocedure

De procedure voor aanwijzing van rijksmonumenten uit de Monumentenwet wordt vervangen door de uniforme openbare voorbereidingsprocedure (uov) uit de Algemene wet bestuursrecht (Awb). Dit is een standaardprocedure. De uov biedt de mogelijkheid om door middel van een zogenaamde zienswijze te reageren op een ontwerp-besluit. Daarmee krijgen zowel de Omgevingswet als de Erfgoedwet een uniforme procedure ter voorbereiding van besluitvorming.
De toepassing van de uov bij de aanwijzing van rijksmonumenten waarborgt nog steeds een zorgvuldige belangenafweging. Weliswaar vervalt de bezwaarfase, maar door de weloverwogen totstandkoming van de aanwijzingsprogramma's bevat het ontwerpbesluit al een afweging van de betrokken belangen. Belanghebbenden kunnen gebruik maken van de zienswijzeprocedure uit de Awb om een ontwerpbesluit te laten heroverwegen. Deze procedure vervult daarmee de rol van de bezwaarprocedure. Toepassing van de uov leidt ook tot een kortere beslistermijn. Die gaat namelijk van tien naar zes maanden.

Duidelijkere bepalingen over het monumentenregister

Met ingang van de Erfgoedwet bevat het register alleen gegevens over de inschrijving en dient het voor de identificatie van de rijksmonumenten. Het monumentenregister is niet bedoeld voor onderbouwing van de bescherming of uitvoerige beschrijving. Voor de beschikbaarheid van informatie over rijksmonumenten die gemeenten en eigenaren nodig hebben om te kunnen beslissen over aanpassingen van monumenten, ontwikkelt de RCE een adequate digitale infrastructuur.

Ensembles

In de Erfgoedwet is de mogelijkheid gecreëerd om monumenten en hun interieurs in samenhang aan te wijzen als ensemble. Het belang van de samenhang en elkaar versterkende waarde van monumenten en hun interieurs wordt tot uitdrukking gebracht door een apart informatiesysteem. Hierdoor wordt de kennis over belangrijke ensembles en hun waarde vergroot en worden de inspanningen voor de bescherming van ensembles ondersteund.

Vanwege de inbreuk op de persoonlijke levenssfeer en de veiligheid is er een beperking gesteld aan de opname van gegevens in het informatiesysteem voor ensembles. In alle gevallen zal er een algemene omschrijving van het ensemble opgenomen worden. Hiermee worden de belangen van de eigenaar beschermd. Alleen als de eigenaar toestemming geeft, wordt ook informatie openbaar over de individuele cultuurgoederen die tot het ensemble behoren.

Vaak zijn de tuinaanleg en de gebouwen die samen een landgoed of buitenplaats vormen, in onderling verband beschermd. Voor de waarde en beleving van het erfgoed zijn deze sterk met elkaar verbonden. De bescherming als rijksmonument is te combineren met bescherming van de historische omgeving via een bestemmingsplan (onder de Omgevingswet: omgevingsplan).

Interieurs

De rijksoverheid erkent het belang van waardevolle interieurensembles. De overheid probeert in nauwe samenwerking met het erfgoedveld op verschillende manieren de maatschappelijke bewustwording rond de zorgvuldige omgang met interieurs én interieurensembles te vergroten. Bijvoorbeeld door middel van het Interieurplatform en Interieurprogramma van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Verder worden onder andere verschillende woonhuismusea financieel ondersteund en staan de

collecties van enkele prominente interieurensembles op de lijst van beschermde objecten.

Instandhoudingsplicht

Er bestaat een aantal stimulerende financiële instrumenten dat bijdraagt aan de instandhouding van rijksmonumenten. Ook geldt er een verbod een monument te beschadigen of te vernielen. Verder geeft recente jurisprudentie (Vlodrop, Wageningen) gemeenten een duidelijk kader waarbinnen ze kunnen handelen om bijvoorbeeld verwaarlozing tegen te gaan. Dit laatste is in de Erfgoedwet gecodificeerd met het opnemen van een instandhoudingplicht voor rijksmonumenten. Het gaat over het behoud van het monument en niet op het ontbreken van een likje verf. Dit laatste valt als reguliere werkzaamheden wel onder normaal onderhoud.

In de Erfgoedwet is ten aanzien van Rijksmonumenten de norm vastgesteld dat de eigenaar de plicht heeft om het monument zodanig te onderhouden dat instandhouding gewaarborgd is. Een vergelijkbaar artikel over instandhouding is opgenomen in de Omgevingswet. Wanneer deze inwerking treedt neemt deze de rol van het artikel in de Erfgoedwet over.

Omgevingswet en gebouwde monumenten

De volgende bepalingen of vergunningen die te maken hebben met de bescherming van monumenten komen in het stelsel van de Omgevingswet:

- de algemene bepaling uit de Monumentenwet die het beschadigen of vernielen van rijksmonumenten verbiedt. Nu al zijn gemeenten belast met de handhaving van dit verbod. Gezien de verbondenheid van deze bepaling met vergunningverlening bij monumenten past dit verbod het best in de context van de Omgevingswet.
- De bepaling dat activiteiten met betrekking tot archeologische rijksmonumenten die de monumentale waarden kunnen aantasten, zonder vergunning verboden zijn. Deze vergunning wordt straks door het college van burgemeester en wethouders (B&W) verleend in plaats van door de Minister van OCW. Deze vergunning wordt, samen met de omgevingsvergunning voor wijziging van een gebouwd of aangelegd rijksmonument, onderdeel van de Omgevingswet.

Stads- en dorpsgezichten

Ook de bescherming van stads- en dorpsgezichten uit de Monumentenwet wordt onderdeel van de Omgevingswet. Bescherming gebeurt bovendien niet meer door een aanwijzing maar door een instructie. Dat is in het omgevingsrecht een passender instrument dan de aanwijzing maar heeft dezelfde werking. Met een instructie aan een gemeente kan een minister nationale belangen in de fysieke leefomgeving borgen, wat ook de

doelstelling is van de huidige procedure voor het aanwijzen van beschermde stads- en dorpsgezichten. Onder de Omgevingswet krijgt de gemeente een instructie om in het omgevingsplan een beschermingsregime in te richten voor het beschermde gezicht.

Eigenaren

Monumenteneigenaren en beheerders krijgen te maken met de Erfgoedwet én de Omgevingswet.

Wanneer gaat de nieuwe situatie in?

Na aanvaarding door de Eerste Kamer treedt de Erfgoedwet naar verwachting op 1 januari 2016 in werking.

Voor de bepalingen en vergunningen uit de Monumentenwet die overgaan naar de Omgevingswet blijft de huidige situatie in de Monumentenwet van kracht tot de inwerkingtreding van de Omgevingswet. Dat zal naar verwachting in 2018 zijn. Het gaat bijvoorbeeld om de vergunningverlening voor een archeologisch rijksmonument, het verbod tot beschadigen of vernielen van een rijksmonument en de aanwijzing van beschermde stads- en dorpsgezichten.

De beschermde stads- en dorpsgezichten die al zijn aangewezen vallen onder het overgangsrecht. Deze aanwijzingen zullen als instructies gelden, en de bescherming die is vastgelegd in de bestemmingsplannen gaat over naar de omgevingsplannen.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

De Erfgoedwet vervangt de huidige opgravingsvergunning door een stelsel van wettelijk geregelde certificering voor het verrichten van opgravingen. Daarnaast komt er een expliciete bescherming van het maritieme archeologische erfgoed.

De archeologische monumentenzorg in de Erfgoedwet

Voor wie is dit van belang?

- Opdrachtgevers van archeologisch onderzoek
- Grote en kleine marktpartijen
- Amateurarcheologen en detector-amateurs
- Universiteiten
- Gemeenten

Wat verandert er in de archeologie door de Erfgoedwet?

De basis van de bescherming van archeologisch erfgoed in de Erfgoedwet is het verdrag van Valletta (ook wel het verdrag van Malta). De bescherming heeft als doel om archeologisch erfgoed zoveel mogelijk in situ, dus in de grond, te behouden. Dankzij het principe van “de verstoorder betaalt” uit het verdrag van Valletta worden meer archeologische resten in situ behouden.

Gemeenten

Gemeenten spelen een belangrijke rol in het archeologische stelsel. Tijdens het opstellen van bestemmingsplannen houden ze rekening met archeologische waarden. Ook maken zij meestal de afweging of archeologische waarden in situ behouden moeten blijven of kunnen worden opgegraven.

Certificering in plaats van opgravingsvergunning

Het bestaande stelsel verandert op een aantal punten, maar blijft verder grotendeels in stand. De Erfgoedwet vervangt de huidige opgravingsvergunning van de Minister van OCW door een certificaat. Dat moet garanderen dat opgravingen volgens de wettelijke norm op professionele wijze worden uitgevoerd.

De Erfgoedwet en de Omgevingswet

De Erfgoedwet vormt samen met de Omgevingswet het wettelijke fundament voor de archeologie in Nederland. Onderdelen van de huidige Monumentenwet over archeologie worden overgeheveld naar de Omgevingswet. Voorbeelden daarvan zijn de verplichting om rekening te houden met archeologie bij het opstellen van bestemmingsplannen (straks omgevingsplannen) en de vergunningverlening voor het verstoren van archeologische rijksmonumenten. Op dit moment geeft de Minister van OCW deze vergun-

Colofon
Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Smallepad 5 | 3811 MG Amersfoort
Postbus 1600 | 3800 BP Amersfoort
033 – 421 7 421
info@cultureelerfgoed.nl
www.cultureelerfgoed.nl

Met kennis en advies geeft de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed de toekomst een verleden.

ning af. In de nieuwe situatie wordt het college van burgemeesters en wethouders de vergunningverlener, maar houdt de Minister van OCW wel een adviesrol en een instemmingsrecht.

De vuistregel voor de verdeling tussen beide wetten is: het certificeringsstelsel en de aanwijzing van archeologische rijksmonumenten in de Erfgoedwet en omgang met archeologie in de fysieke leefomgeving in de Omgevingswet.

Uitwerking certificering in de praktijk

Aangezien de professionals in het archeologieveld de meeste kennis hebben hoe een goede opgraving moet plaatsvinden, stellen zij verenigd in het Centraal College van Deskundigen Archeologie (CCvD) de norm op. Deze norm gaat niet alleen om het opgraven zelf, maar ook over het conserveren en documenteren van archeologische vondsten en het opstellen van een rapport over de opgraving. De Minister van OCW stelt de door het CCvD geschreven norm vast.

Omdat de norm door professionals in het archeologieveld is opgesteld is de verwachting dat er meer draagvlak is voor de norm en daarmee voor een betere naleving. Met als uiteindelijke doel een betere kwaliteit van archeologisch onderzoek. Bovendien kan met de norm eenvoudiger worden ingespeeld op ontwikkelingen binnen de archeologische sector.

Een aanvragend archeologisch opgravingsbedrijf krijgt het certificaat als uit de toetsing blijkt dat wordt voldaan aan de gestelde eisen. Via audits controleert de verstrekker –een certificerende instelling- of de certificaathouder tijdens zijn werk daadwerkelijk voldoet aan de gestelde eisen. Naar verwachting worden er verschillende certificaten geïntroduceerd voor werkzaamheden die onder een opgraving vallen. Zo is het voorstelbaar dat er een certificaat komt voor booronderzoek en een certificaat voor opgraven.

De Erfgoedwet stelt geen eisen aan bijvoorbeeld advisering en bureauonderzoek. Maar deze activiteiten kunnen wel vrijwillig gecertificeerd worden, waarmee partijen een extra mogelijkheid krijgen om ook hier uitdrukking te geven aan kwaliteit en zich te onderscheiden in de markt.

De certificerende instelling

De certificerende instellingen moeten beschikken over een accreditatie van de Raad voor Accreditatie en een aanwijzing van de Minister van OCW. De Raad voor Accreditatie beoordeelt de certificerende instelling en ziet toe op zijn deskundigheid, onafhankelijkheid, onpartijdigheid en betrouwbaarheid. De Minister wijst alleen certificerende instellingen aan als zij beschikken over accreditatie.

Kosten voor certificering

De certificerende instellingen zijn marktpartijen en brengen de kosten voor het verstrekken van certificaten en het verrichten van audits in rekening bij de aanvrager van een certificaat.

De certificaathouder - dat kan een bedrijf zijn, maar ook een gemeente - , kan de kosten meenemen in zijn prijs voor archeologisch onderzoek. Deze aanpak moet leiden tot marktconforme prijzen van het certificaat.

Rol Erfgoedinspectie

Op dit moment houdt de Erfgoedinspectie toezicht op de naleving van alle regels rond opgravingen. Met ingang van de Erfgoedwet toetsen de certificerende instellingen de naleving van de certificaten. In het uiterste geval kan een certificerende instelling een certificaat intrekken bij onvoldoende of gebrekkige naleving.

Bij een goed functionerend systeem van certificering hoeft de Erfgoedinspectie niet meer in het veld toe te zien op de professionaliteit. Zij zal zich daarom concentreren op het stelseltoezicht, en op naleving van de overige publieke normen, zoals bijvoorbeeld op het verbod op opgraven zonder certificaat, de meldingsplichten en de rapportageplicht.

Informatie-uitwisseling

Voor het archeologisch veld, maar ook voor opdrachtgevers is het belangrijk te weten wie welk certificaat heeft. Daarom wordt informatie uitgewisseld tussen de verschillende betrokken partijen over bijvoorbeeld verstrekking en intrekking van certificaten, of het verlies van accreditatie.

Bescherming maritiem erfgoed

In de afgelopen jaren is gebleken dat de bescherming van ons archeologisch erfgoed onder water onvoldoende is. Dat komt vooral omdat de omschrijving van de begrippen 'opgraving' en 'archeologisch monument' niet altijd toereikend zijn onder water. Maritieme archeologische monumenten liggen namelijk vaak op de bodem in plaats van in de bodem.

In de Erfgoedwet is de formulering van de belangrijkste begrippen aangepast. Ook het verwijderen of verplaatsen van cultureel erfgoed onder water is met ingang van de Erfgoedwet expliciet een opgraving, waar een certificaat voor verplicht is.

Amateurarcheologen en detector-amateurs

Amateurarcheologen in verenigingsverband worden in bepaalde gevallen vrijgesteld van de verplichting om een certificaat te hebben. Bijvoorbeeld bij opgravingen op een terrein waarvan bekend is dat daar beperkte archeologische waarden in de bodem aanwezig zijn. Er moet dan wel sprake zijn van verstoring van deze waarden en de gemeente moet hierover een besluit nemen.

Ook voor detector-amateurs kunnen uitzonderingen op de certificatieplicht gelden. Ze mogen hun activiteiten tot de diepte van de bouwvoor (30 cm)verrichten, maar niet in archeologische rijksmonumenten en op plekken met een archeologische bestemming of een gemeentelijk detectieverbod.

De precieze voorwaarden voor vrijstelling voor zowel amateurarcheologen als detector-amateurs worden nader uitgewerkt in een Algemene maatregel van bestuur.

Omgevingswet en archeologische monumenten

Op dit moment wordt de vergunning voor de verstoring van een archeologisch rijksmonument geregeld in de Monumentenwet en geeft de Minister van OCW die af. Deze vergunningverlening wordt onderdeel van de Omgevingswet. In de nieuwe situatie zijn B&W

het bevoegd gezag, maar houdt de Minister van OCW wel een adviesrol met instemmingsrecht bij de verlening van een vergunning. Een gemeente mag niet afwijken van dit advies.

Ook andere bepalingen uit de huidige Monumentenwet gaan over naar de Omgevingswet. Het gaat onder andere om:

- het meewegen van het archeologisch belang bij het opstellen van bestemmingsplannen;
- de mogelijkheid om voorschriften te verbinden aan de omgevingsvergunning ter bescherming van de archeologie;
- de mogelijkheid van de Minister van OCW en straks ook de gemeente om bij (dreigende) schade aan archeologische monumenten na een toevalsvondst voorschriften te stellen voor de uitvoering van een werk, of dat werk stil te leggen;
- de mogelijkheid van het bevoegd gezag of de Minister van OCW om toegang tot een terrein af te dwingen om archeologisch onderzoek te kunnen doen.

Vervallen bepalingen

Een aantal bepalingen uit de Monumentenwet vervalt omdat ze overbodig zijn gebleken. Het betreft de excessieve kostenregeling, nadere eisen aan rapporten bij archeologisch onderzoek, attentiegebieden aan te wijzen door provincies en toewijzing door de Minister van opgravingen aan een universiteit.

Wanneer gaat de nieuwe situatie in?

Na aanvaarding door de Eerste Kamer treedt de Erfgoedwet naar verwachting op 1 januari 2016 in werking.

Het certificeringsstelsel treedt in werking op 1 januari 2016. In 2016 geldt wel als overgangsjaar waarin het is toegestaan om nog op te graven met de vergunning van de Minister van OCW.

Om partijen die een opgravingsvergunning hebben de gelegenheid te geven om een certificaat te verkrijgen is 2016 een overgangsjaar. In 2016 mogen houders van een opgravingsvergunning nog zonder certificaat opgravingen verrichten en hebben zij de tijd om de gewenste certificaten te behalen. Vanaf 2017 mogen alleen nog partijen opgravingen doen die beschikken over een certificaat.